

Bibliai étkezési tilalmak

Hetednapi adventista értelmezés

Rajki Zoltán

A bibliai étkezési tilalmak hetednapi adventista értelmezésének tárgyalását nem szűkíthetjük le az Ószövetség által tisztátalannak minősített állatok fogyasztásának kérdésére vagy a vegetarianizmus szorgalmazására. A Hetednapi Adventista Egyház táplálkozással kapcsolatos tanítása ugyanis csak úgy érthető meg igazán, ha tisztában vagyunk a felekezet egészséges életmóddal kapcsolatos tanításával, kialakulásának történeti hátterével, melynek csak egy fontos területét képezi a táplálkozáshoz, és azon belül is a bibliai étkezési tilalmakhoz való viszonyulás. Ezt a gondolatot támasztja alá a felekezet keresztény magatartásról szóló hitelvének az egészséges életmóddal kapcsolatos része:¹

... mivel testünk a Szentlélek temploma, értelmesen kell gondot viselni róla. A megfelelő gyakorlással és pihenéssel együtt a lehető legegészségesebb étrendet is el kell fogadnunk, és a Szentírásban meghatározott tisztátalan ételektől tartózkodnunk kell. Mivel az alkoholtartalmú italok, a dohányzás, a gyógyszerek és a kábítószeres felelőtlen használata szervezetünkre ártalmas, ugyancsak tartózkodjunk ezektől. Ezzel szemben foglalkozzunk olyan dolgokkal, amelyek gondolatainkat és testünket Krisztushoz hasonlóvá formálják! Krisztus azt akarja, hogy egészségesek, boldogok és jók legyünk. (Róm 12:1–2; 1Jn 2:6; Ef 5:1–21; Fil 4:8; 2Kor 6:14–7:1; 2Kor 10:5; 1Pt 3:1–4; 1Kor 6:19–20; 10:31; 3Móz 11:1–47; 3Jn 2)

Az egészséges életmód a hetednapi adventistáknak vallási kérdés. Hitelvükből következik, hogy táplálkozási szabályait, szokásait nem kezelhetjük csupán az Ószövetségből fennmaradt hagyományként, hanem az egyház holisztikus emberképéből kell kiindulnunk. Az egyház egészségügyi tanításában a táplálkozási elvek hirdetése mellett lényeges szerepet tölt be a munka mellett a pihenés, a mozgás, a szabadban tartózkodás fontossága, vagy a káros szenvedélyektől (alkohol, dohányzás, kábítószer) mentes életmód. A túlzott gyógyszerfogyasztást sem tartják követendőnek, sőt, ahol lehet, a természetes gyógymód alkalmazását szorgalmazzák. Ennek következtében a hetednapi adventistákat a társadalom újprotestáns entitásokban járatos része úgy ismeri, mint akik nagy jelentőséget tulajdonítanak az egészséges életmódnak.

¹ http://adventista.hu/index.php?option=com_content&task=blogsection&id=5&Itemid=47; vö. SZIGETI Jenő: „Testünk Isten temploma. A mértékletesség elve a H. N. Adventista Egyház teológiájában”, *Lelekész-tájékoztató* 1979. július, 94–95.

Már egyes puritán gondolkodók is az adventistákhoz hasonló elveket vallottak.² Így a középkori, a test és lélek ellentétére építő filozófiával szemben már akkor megjelent az embert egységes egésznek való nézet. Az 1K 6,19-ből kiindulva egyes puritán gondolkodók (pl. Symon Patrick) úgy vélték, hogy ha a keresztény ember teste a Szentlélek temploma, akkor a test tisztán tartása erkölcsi kötelesség. Mások, mint William Perkins, Joseph Alleine, Richard Baxter, összefüggést véltek felfedezni az étrend és a lelkiség között. Hirdették a keresztény önuralom fontosságát az evésben és az ivásban. Fontosnak tartották az egyszerű és könnyen emészthető étrend összeállítását. William Perkins, Joseph Alleine és Richard Baxter a táplálkozás területén a Teremtés könyvéből kiindulva rámutattak arra, hogy kezdetben az emberek növényi eredetű táplálékot fogyasztottak és a tiszta állatok fogyasztását csak az özönvíz után engedte meg Isten. Sőt, Thomas Tyron *Az egészség útja* című, 1683-ban megjelent művében³ Pál templomelméletére (1K 6,19) és Dániel próféta babilóniai tapasztalatára építve a vegetáriánus étrend mellett érvel:

Ha a múltban az ilyen étrendnek jótékony hatása volt, mennyivel inkább ma! [...] Őseink nem holttestek temetőjeként használták gyomrukat. Hosszú életűek voltak, mivel növényi táplálékot fogyasztottak.

Az italozást a puritán írók is ellenezték, s a Teremtő elleni támadásnak tartották. Nézeteik azonban nem letek társadalmi visszhangra. A metodista John Wesley gondolatai komolyabb hatást váltottak ki. *A betegségek könnyű és természetes kezelése* (1747) című könyvében⁴ a betegségek gyógyítása helyett a preventív szemléletet hirdette. Harcolt az alkoholfogyasztás ellen, s az önmegtartóztató étkezés híve volt.

A Hetednapi Adventista Egyház később kialakult egészségügyi szemléletére az 1830-as években kiteljesedő ún. első egészségügyi reformmozgalom (Popular Health Movement) eszméi már jobban hatottak. A mozgalom célja az ártalmas életvitel és a testi higiénia kérdésében az emberek körében tapasztalható tudatlanság korrigálása volt. Egészségügyi szervezeteket és társaságokat alapítottak, amilyen például az Amerikai Mértékletességi Társaság (American Temperance Society, 1826) és az Amerikai Mértékletességi Unió (American Temperance Union, 1836). A táplálkozás területén pedig Sylvester Graham presbiteriánus lelkész hatását említhetjük meg,⁵ aki a vege-

² A Hetednapi Adventista Egyház egészségügyi tanításának történeti előzményeiről és kialakulásáról bővebben: ÖSZ-FARKAS Ernő: *Az adventista egészségügyi üzenet*. Adventista Teológiai Főiskola, Pécel 2002; George R. KNIGHT: *In Erwartung seines Kommens. Eine Kurzgeschichte der Siebenten-Tags-Adventisten*. Advent-Verlag, Lüneburg 1993.

³ Thomas TRYON: *The way to health, long life and happiness, or A discourse of temperance and the particular nature of all things requisit for the life of man*. A. Sowle, London 1683. Idézi ÖSZ-FARKAS (2. jz.) 9.

⁴ John WESLEY: *Primitive Physic, or an Easy and Natural Method of Curing Most Diseases*. London 1747.

⁵ Szerepéről bővebben: Richard Harris SHRYOCK: *Sylvester Graham and The Popular Health Movement, 1830-1870*. Torch Press, Cedar Rapids 1931.

táriánus étkezést, a teljes őrlésű készítmények fogyasztását szorgalmazta, és elvetette a dohányzás és más élvezeti cikkek használatát.⁶ Rajta kívül Larkin B. Coles gondolatait idézhetjük fel,⁷ aki szerint a természet törvényeinek áthágása a Tízparancsolat megtörésével azonos súlyú. A keresztények kötelességei közé sorolta az egészség lehető legjobb állapotban történő megőrzését. Az ún. első egészségügyi reformmozgalom lendülete az 1840-es években lehanyatlott, és a hetednapi adventizmus közvetlen előzményének tekinthető ún. nagy adventmozgalom, vagy más szóval a millerita mozgalom az 1840-es években nem is tartalmazott egészségügyi reformelemeket.

A hetednapi adventisták egészségügyi gondolkodásának gyakorlati részére az ún. második egészségügyi reformmozgalom (1850-es évek) (The Second American Health Movement) képviselői hatottak. Az első egészségügyi reformhoz képest náluk erősebben jelentkezett a klinikai jelleg, és képviselői felkészültebb szakemberek voltak. Helyenként radikálisabb nézeteket is vallottak. Közülük többen tiltották a só, tojás és a sajt túlzott fogyasztását, illetve javasolták a vegetarizmust. A drogok, dohány, kávé, tea és az alkohol fogyasztásának ellenzése is gyakori volt körükben. A természet gyógyszereinek alkalmazását szorgalmazták: levegő, fény, víz, élelem, hőmérséklet, mozgás, pihenés, ruházat és ellenőrzött értelmi állapot. Az adventista vezetők azonban elleneztek a reformmozgalom spirituális és egyéb jellegű orvosi szektákkal való szövetkezését. Ellen G. White⁸ figyelmeztette a második reformhullám hatására aszketikus életmódot folytató családokat, hogy a szélsőséges elvek gyakorlásával veszélyeztetik az egészségüket.

Mint ahogy korábban említettem, a nagy adventmozgalom az 1840-es években az egészséges életmód kérdéskörét nem tartotta lényegesnek. Az ún. 1844. októberi nagy csalódás (Great Disappointment)⁹ során részekre bomló mozgalom egyik — akkoriban legkisebb — csoportosulását képező szombatos irányzat (1863-ban vette föl a Hetednapi Adventista Egyház nevet) prominens személyiségeinek többsége valószínűleg fiatal kora miatt (is) kevés jelentőséget tulajdonított az egészséges életmód kérdésének. Figyelmüket érthető okokból elsősorban az entitás hitelveinek tisztázása, illetve szervezeti kereteinek kialakítása kötötte le az 1844 és 1863 közötti években.

Az egészséges életmód kérdése azonban több alkalommal felmerült körükben. 1848-ban Ellen G. White szót emelt a dohányzás, a tea és a kávé káros hatása ügyében. Férjével, James Springer White-tal, együtt különösen a dohányzás ellen léptek fel az 1850-es években. Ellen G. White ki is jelentette, hogy a dohányzók nem lehetnek olyan jó keresztények, mint ha nem dohányoznának. Hatásukra egyre több adventista hagyott fel a dohányzással. Joseph Harvey Waggoner az alkoholt is bál-

⁶ Itt fontos megjegyeznünk, hogy a XIX. század elejéig a dohányzást nem tartották egészségtelennek, sőt légúti megbetegedések esetén gyógyszerként alkalmazták.

⁷ ÖSZ-FARKAS (2. jz.) 16.

⁸ Ellen Gould White (1827–1915) a Hetednapi Adventista Egyház egyik alapító személyisége volt, akinek tevékenysége és írásai mai napig lényeges szerepet töltenek be az entitás életében.

⁹ A milleriták 1844. október 22-re várták Jézus visszajövetelét, amely nem történt meg, és ez a mozgalom szétesését eredményezte.

ványnak nevezi,¹⁰ és az 1850-es években a felekezet lapja, a *Review and Herald* természetesen tartja, hogy az adventisták nem fogyasztanak alkoholt.

A felekezet tagjai közül egyesek már 1848-ban szorgalmazták a sertéshús fogyasztásának tilalmát. A tisztátalan állatok fogyasztásával kapcsolatban az Apostolok cselekedetei 10. fejezete (Péter látomása) alapján James White azt bizonygatta, hogy a sertés fogyasztása az evangélium korában engedélyezett volt. A kérdést azonban Stephen N. Haskell újra meg újra vitába hozta, amiért Ellen White 1858-ban meg is róttá.

Az egészséges életmód kérdésében lényegesnek tekinthető Ellen White 1863. június 5-i látomása, amely szerint az életreform-mozgalomnak, amely kiterjedt a munkára, az étkezésre, az ivásra és a gyógyszerekre, a felekezet életében fontos helyre kell kerülnie:

Mindenkinek minden tőle telhetőt meg kell tennie fizikai egészségének és józan gondolkozásának megőrzésére. Ha mohó étvágyának kielégítésével az ember olyannyira eltompítja fogékonyágát és elhomályosítja felfogóképességét, hogy semmit nem jelent neki Isten magasztos jelleme, és képtelen örömet találni az ige kutatásában, akkor tudja meg azt, hogy Isten éppúgy nem fogja elfogadni hitvány áldozatát, mint Kainét.¹¹

Eszerint az ember fizikai és lelki egészsége összefügg. Az egészség megőrzése ezért vallási kötelesség, a mértéktelenség, az egészség károsítása pedig bűn.

A parúziára (Jézus visszajövetelére) való felkészülés szintén komoly motivációt jelentett a Hetednap Adventista Egyház egészséges életmóddal kapcsolatos tanításának kialakulásában. Daniel Theobald Bourdeau szerint Izrael népének Kánaánba történő bevonulása előtt meg kellett tisztítania magát fizikailag és lelkileg is.¹² E. G. White szerint a mértéktelenség, a megfélemezhető étvágy betegséget okoz, gyengíti az erkölcsi képességeket, és képtelenné tesz „értékelni a szent igazságot, az engesztelést, ami lényeges a megmentésünkhöz.”¹³ A felekezet kiemelkedő személyiségei ekkor még elsősorban a dohány, kávé és tea használata ellen agitáltak. A vegetáriánus étrend is azért vált fontossá E. G. White szerint, hogy közelebb kerüljünk a mennyei/édeni étrendhez. A vegetarianizmust azonban soha sem tekintették a hetednap adventisták a gyülekezeti tagság feltételének.¹⁴

A felekezet egészséges életmóddal kapcsolatos tanításában lényeges változást az 1865. év eseményei hoztak. A mindössze néhány ezer fős felekezet fiatal és középkorú vezető személyiségei, lelkészei sorra megbetegedtek. James White-ot 1865. augusztus 16-án szélütés érte. Hasonlóan súlyos beteg lett John Norton Loughborough és

¹⁰ Joseph Harvey Waggoner (1820–1889) adventista prédikátor, evangélizátor. A *Signs of the Times* című lap szerkesztője és több könyv szerzője. Vö. J. H. W.: „Tobacco”, *Advent Review and Sabbath Herald*, 1857. november 19., 12–13.

¹¹ Idézi ÖSZ-FARKAS (2. jz.) 27.

¹² D. T. BOURDEAU (1835-1905) adventista lelkész írása: „Report from California”, *Advent Review and Sabbath Herald* 1869. február 23., 69.

¹³ Idézi ÖSZ-FARKAS (2. jz.) 29.

¹⁴ ÖSZ-FARKAS (2. jz.) 29.

Uriah Smith. A másik oldalon azonban a 73 éves életreformer James Bates kiváló egészségnek örvendett, ő ugyanis már az 1820-as években abbahagyta a szeszesitalok fogyasztását. Keresztése után, 1826-ben az Egyesült Államok első mértékletességi egyesületének (American Temperance Society) alapítója lett. A következő években pedig a tea, a feketekávé, a hús és a csípős, fűszeres ételek fogyasztásával hagyott fel. Bates azonban szombatünneplő adventistaként sem kapcsolta össze az életreformot a felekezet többi tanításával.

Az 1865-ben az összeomlás szélére került felekezet életében az egészségügyi reform tehát nem életidegen, pusztán elméleti teológiai kérdésként merült fel, hanem szükségszerűen. Sőt, Ellen White 1865. december 25-ei látomása nyomán az egészségügyi reform kérdése az adventista teológia és missziós tevékenység lényeges részét képezi azóta is. Az azóta eltelt 150 évben a Hetednap Adventista Egyház világszerte kórházak, szanatóriumok százait hozta létre, illetve számos, a felekezet által kiadott folyóirat, könyv foglalkozik az egészséges életmód kérdésével.

Az 1869. évi Generál Konferencia¹⁵ határozata szerint az egészségügyi reform a jelenvaló igazság fontos segédeszköze, javasolta, hogy a felekezet lelkészei sürgessék elfogadását, s a gyülekezetek példaképeiként szolgáljanak. A természet törvényei ugyanis ugyanúgy Istentől származnak, tehát az engedelmesség ezen a területen erkölcsi kérdés is. Sőt, D. T. Bourdeau az egészségügyi reformot a Tízparancsolat részeként értelmezi, mivel összefügg a „ne ölj” parancsolattal.¹⁶ Az egészség törvényeinek áthágása által tehát tudatosan, hanyagságból betegséget okozni magunknak bűn.

Ellen G. White szerint a természet törvényeinek áthágása gyengíti az erkölcsi megkülönböztető képességet, ami negatívan befolyásolja Isten erkölcsi törvényeinek való engedelmességét is. Aki nem a kapott elvek alapján eszik és iszik, nem lesz állhatatos abban sem, hogy más dolgokban elvei irányítsák. Ez a szív megkeményedéséhez vezethet, ami az üdvösséget veszélyezteti.¹⁷

A bibliai étkezési tilalmak hetednap adventista értelmezésének kiindulópontja tehát az, hogy

... testünk, ahogyan az egész lényünk is, Isten tulajdona, a teremtés jogán és a megváltás jogán. A testet olyan eszköznek kell tekintenünk, amely Isten dicsőítésére van szánva, és emlékeznünk kell arra, hogy Isten megrontja azt, aki a lélek templomát megrontja. (1Kor 3,16; 6,19–20)¹⁸

¹⁵ A kifejezésnek két jelentése van a Hetednap Adventista Egyház életében. 1. Jelentheti a kezdetben két, jelenleg öt évenként ülésező, a világszéles egyház küldötteinek részvételével lezajló konferenciái ülést, ahol a világegyház személyi kérdései mellett hitelvi kérdésekről és az egész egyházra vonatkozó szervezeti szabályokról hoznak döntést. 2. A két ülés között működő végrehajtó bizottságot is Generál Konferenciának hívják, amely az egyház legfelsőbb irányító szerve.

¹⁶ D. T. BOURDEAU: „Advances of God’s People. Under the Messages, and the Dangers of Backsliding”, *Advent Review and Sabbath Herald* 1867. február 26., 133–134.

¹⁷ ÖSZ-FARKAS (2. jz.) 28–29.

¹⁸ Alfred VAUCHER: *Üdvösség története*. (Kézirat, é.n.) 299.

Tehát felelősek vagyunk a testünk karbantartásáért, melynek része a káros szenvedélyektől (alkohol, dohányzás stb.) való tartózkodás mellett a helyes táplálkozás is.

A hetednapi adventisták táplálkozási szokásainak, illetve a bibliai versek értelmezésénél E. G. White tanításából kell kiindulnunk. Az elvont teológiai megközelítés helyett rá inkább a pragmatikus irányultság volt a jellemző.

Olyan ételeket kell fogyasztanunk, amelyek leginkább szolgáztatják a test felépítéséhez szükséges alkotóelemeket. Az étvágy nem megbízható tanácsadó a táplálék megválasztásában. Helytelen étkezési szokások következtében az ízlés megromlik. Sokszor olyan táplálékot igényel, amely rongálja és gyengíti az egészséget ahelyett, hogy erősítené. A társadalmi szokások sem biztonságos útmutatók. A betegség és a szenvedés [...] jórészt a táplálkozással kapcsolatos tévedéseknek tulajdonítható.¹⁹

Arra a kérdésre a választ, hogy a mi a legmegfelelőbb tápanyag az embernek, a hetednapi adventisták szerint a Bibliában található meg.²⁰ A teremtéstörténet alapján úgy vélik, hogy Isten eredetileg „maghozó füvet” s a fáknek a gyümölcsét adta az embernek eledelül. (Gn 1,29) Így a leegészségesebb táplálékot a gabonából, gyümölcsből és zöldségféléből álló étrend képezi. A hús fogyasztását Isten az özönvíz után engedte meg, de azt a vérrel együtt nem fogyaszthatta az ember. (9,3–4) Az adventista bibliamagyarázók szerint Isten már az özönvíz előtt megkülönböztette egymástól a tiszta és a tisztátalan állatokat. (7,2; 8,20)

A Biblia az özönvíz történetében nem tárgyalja a tiszta állatok jellemzőit. Erre Lv 11-ben kerül sor. Itt nevezi meg pontosan a Szentírás, mely állatok húsa fogyasztható, melyeké nem. A tisztátalan állatok húsa fogyasztásának Dt 14,3–21-ben található tilalma a hetednapi adventista értelmezés szerint inkább egészségügyi, mint rituális jellegű. A kultikus tisztátalanság ugyanis George W. Reid²¹ szerint tisztítással megszüntethető. Ezzel szemben a tisztátalan állatok fogyasztásának tilalma állandó maradt. Nem volt lehetőség a rituális megtisztításukra. Az izraeliták tisztátalan állatokkal is kapcsolatba kerülhettek anélkül, hogy önmaguk tisztátalanok lettek volna. Sőt, az Izrael földjén található jövevények sem ehették meg a vért (Lv 17,12), illetve rájuk is vonatkozott a döghús evésének a tilalma. (17,15) Isten tehát megengedte a tiszta állatok fogyasztását, de a Dn 1,8–16, illetve a kivonulás története alapján (vö. mannahullás) úgy vélik, hogy az eredeti édeni, vagyis a vegetáriánus életforma volna a legmegfelelőbb az embernek.

¹⁹ E. G. WHITE (ford. Bánfiné Roóz Magdolna): *Válaszd az életet!* Hetedik Napos Adventista Egyház, Budapest 1983 (1989², 1990³). 71. White könyvében gyakorlati tanácsként foglalkozik az étrend összeállításával, az ételek készítésével, a táplálkozás időpontjának kérdésével és annak menynyiségével. Fontos megjegyezni, hogy tisztában van azzal, hogy az embereknek egymástól eltérő igényei lehetnek.

²⁰ George W. REID: „Health and Healing”, in Raoul DEDEREN (szerk.): *Handbook of Seventh-day Adventist Theology*. Commentary Reference Series 12. Review and Herald Publishing House, Hagerstown, MD 2000. 774–776.

²¹ REID (23. jz.) 776.

A felekezet tanítása szerint Jézus kereszthalálakor a rituális törvények (pl. az áldozati törvények) érvénye megszűnt, de az erkölcsi törvény (tízparancsolat), illetve a Biblia egészséges életmódra vonatkozó szabályai életben maradtak. Így a Lv 11-ben és Dt 14-ben tisztátalannak minősített állatok, mivel nem kultikus, hanem egészségügyi szabályokról van szó, továbbra sem alkalmasak emberi fogyasztásra.

A hetednapi adventista teológia szerint az Újszövetség ezért sehol sem engedélyezi a tisztátalan állatok fogyasztását. Péter apostol Act 10,10–16-ban leírt látomása az adventisták szerint nem tisztátalan állatok fogyasztásának engedélyezéséről szól. A történet szerint Péter a hang által étkezésre felkínált tisztátalan állatok fogyasztásától elzárkózott: „Semmiképpen sem, Uram; mert sohasem ettem semmi közönséget, vagy tisztátalant.” A szövegből pedig később (10,28) kiderül, hogy az Isten által megtisztított állatok a zsidók által pogánynak tartott embereket jelképezik: „Ti tudjátok, hogy tilalmas zsidó embernek más nemzetbelivel barátkozni, vagy hozzámenni; de nékem az Isten megmutatta, hogy senkit se mondjak közönséges, vagy tisztátalan embernek (10,28)” — mondja Péter a Kornélius századosnál összegyűlt hallgatóságának. Az Újszövetségben és azon belül a páli levelekben olvasható étkezési viták (1K 8 és R 14) az adventista teológusok szerint inkább a bálványáldozati hús fogyasztásának kérdésével köthetők össze, mint a tiszta és tisztátalan állatok megkülönböztetésével.²²

Összegzésként elmondhatjuk, hogy a bibliai étkezési szabályokat a hetednapi adventisták nem rituálisan értelmezik. Hasznos rendelkezéseknek tartják őket, amelyek segítségével egészségesebben élhetnek. A keresztény ugyanis a holisztikus emberképből kiindulva a testéért is felelős. Az adventisták ezért tartózkodnak a káros szenvedélyektől (alkohol, dohány, kábítószer), illetve a Szentírás által tisztátalannak tartott állatok fogyasztásától. Mivel hitük szerint Isten eredetileg a vegetáriánus életformát adta az embernek, ezért szorgalmazzák, hogy aki teheti, kerülje a húsevést. Az adventista étkezési reform lényegét E. G. White szavaival a következőképpen foglalhatjuk össze:

Mindazok, akik értik az egészség törvényeit, és követik elveit, őrizkednek a végletektől mind élevezetekben, mind korlátozásokban. Étrendjük megválasztásánál nem étvágyuk pusztá kielégítését, hanem testük felépítését tartják szem előtt. [...] Étvágyukat értelmük és a lelkiismeretük szabályozza. [...] A táplálkozási reformot a józan ész is diktálja. Behatóan kell foglalkozni vele. Senki se bírálja a másikat, ha nem mindent csinál úgy, mint ő!²³

Az evés-ívás kérdése csak egy részét képezi azonban az egészségreformnak, mert az ember az adventista tanítás szerint nem feledkezhet meg a pihenésről, a kikapcsolódásról, a mozgásról és a szabadban eltöltött időről sem.

²² REID (23. jz.) 776.

²³ WHITE (22. jz.) 89–90.